

De positie van christelijke LHBTI's versterken

Door beleid, activiteiten en het stimuleren en faciliteren van het gesprek

Regenboogbeleid is gericht op het verbeteren van de leefbaarheid voor lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgender personen en mensen met een intersekse ervaring (LHBTI's) in de gemeente. Nederland kent inmiddels al 54 Regenbooggemeenten. Er zijn stappen gezet en de acceptatie en emancipatie van LHBTI's is in veel van deze gemeenten steeds zichtbaarder. Tegelijkertijd blijkt het voor christelijke LHBTI's nog niet vanzelfsprekend dat zij kunnen leven zoals zij graag willen. Negatieve opvattingen over LHBTI's binnen een deel van de christelijke geloofsgemeenschap maken dat christelijke LHBTI's zich in een extra kwetsbare positie kunnen bevinden. Denk aan een verhoogde kans op eenzaamheid, suïcide en problemen met zelfacceptatie. Een gemeente kan het gesprek stimuleren en faciliteren om de positie van christelijke LHBTI's te versterken. Deze handreiking bevat kennis, tips en voorbeelden uit de praktijk om gemeenten daarmee te helpen.

In deze handreiking

Inleiding	2
Christenen en LHBTI	3
Wat kan een (Regenboog)gemeente doen?	5
1. Gemeentelijk beleid en activiteiten	5
2. Stimuleren en ondersteunen van een dialoog met en in kerkelijke gemeenten en scholen	8
3. Stimuleren en ondersteunen van informatie en hulpvoorzieningen voor de doelgroep	11
4. Stimuleren en ondersteunen van (ontmoetings)activiteiten voor christelijke LHBTI's	12
Verder kijken	14
Verder lezen	14
Tools ontwikkeld door de LCC Plus alliantie en meer informatie	15
Geraadpleegde literatuur	16

Inleiding

Begin 2019 is de Nederlandse vertaling van de Nashville-verklaring gepubliceerd. Deze verklaring is een reactie van conservatieve christenen op de ruimere kijk op het huwelijk en seksualiteit binnen christelijk Nederland. Volgens de conservatieve christenen passen homoseksuele relaties niet binnen het huwelijk. Ook zijn volgens hen man en vrouw strikt gescheiden genders. De verklaring leidde tot veel discussie in de media, binnen kerken en geloofsgemeenschappen. In november 2020 ontstond er opnieuw commotie in de media nadat minister Slob omstreden uitspraken deed over religieuze scholen en homoseksualiteit. Als gevolg van deze discussies spreken kerken zich steeds meer uit voor een open en inclusieve gemeenschap, ook voor lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuele- en transgender personen en mensen met een intersekse-ervaring (LHBTI-personen). Zowel binnen als buiten de kerk. Daarbij is er in het beleid van Regenboogsteden meer aandacht gekomen voor christelijke LHBTI's. Regenboogsteden zijn steden in Nederland die actief werken aan de emancipatie, veiligheid en sociale acceptatie van LHBTI's.

Deze handreiking bespreekt de positie van christelijke LHBTI's, de knelpunten waar deze doelgroep mee te maken heeft en hoe je de positie van christelijke LHBTI's verbetert als (Regenboog)gemeente. Met concrete adviezen ondersteund door prak-

tijkvoorbeelden en bestaande initiatieven om mee samen te werken.

Leeshulp terminologie

LHBTI: is een afkorting voor lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuele- en transgender personen en mensen met een intersekse-ervaring. Niet alle letters zijn in iedere context van toepassing, daarom wordt er in sommige gevallen enkel LHB of LHBT gebruikt.

Transgender: is een paraplueterm voor alle mensen waarbij bij het geslacht dat is toegewezen bij geboorte niet (helemaal) past bij de eigen beleving en genderidentiteit: het gevoel man, vrouw, iets van beide of geen van beide te zijn.

Intersekse personen: Intersekse verwijst naar de ervaringen van mensen die geboren zijn met een lichaam dat niet past binnen de normatieve definities van man en vrouw zoals de maatschappij die hanteert.

Cisgender: is de term voor mensen die zich prettig voelen bij het geslacht dat ze toegewezen kregen bij geboorte. Het is de tegenhanger van transgender.

Christenen en LHBTI

Hoe staat het met de acceptatie van christelijke LHBTI's in Nederland?

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) kijkt regelmatig naar opvattingen over homo- en bisexualiteit in Nederland, ook binnen religieuze kringen. Uit cijfers blijkt dat zes procent van de rooms-katholieken negatieve opvattingen heeft over LHB-personen. Onder mensen die aangesloten zijn bij de Protestantse Kerk Nederland (PKN) is dit zestien procent. Bij niet-religieuze groeperingen is dit drie procent. Tussen 2010 en 2017 bleven deze percentages redelijk stabiel. Dit laat zien dat de kans dat mensen met een religieuze achtergrond afwijzend staan tegenover LHB-personen groter is dan mensen met een niet-religieuze achtergrond (SCP, 2018).

Het SCP (2018) ziet dat mensen met een christelijke religieuze achtergrond ook meer negatieve opvattingen hebben dan niet-religieuze mensen als het gaat om transgender personen (T) en personen met een intersekse ervaring (I). Bij mensen die niet religieus zijn heeft zeven procent negatieve opvattingen over transgender personen en personen met een intersekse ervaring. Bij rooms-katholieken is dit percentage bijna twee keer zo veel (vijftien procent). Binnen de PKN, heeft zeventien procent van de mensen negatieve opvattingen over transgender personen en personen met een intersekse ervaring.

Er is dus winst te behalen als het gaat om het vergroten van de acceptatie van christelijke LHBTI's.

De effecten van negatieve opvattingen op welzijn en gezondheid

Deze negatieve opvattingen hebben invloed op het welzijn en de gezondheid van christelijke LHBTI's. Zoals:

(Zelf)acceptatie

Gelovige jongeren (onder de 25 jaar) hebben meer moeite met het accepteren van hun seksuele oriëntatie dan jongeren die niet geloven (de Graaf et al., 2017). Dit komt veelal voort uit de spanning tussen de christelijke identiteit en de seksuele identiteit, een spanning die in een deel van de christelijke gemeenschap aanwezig is. Dit zorgt voor meer geïnternaliseerde homonegativiteit (het eigen maken van negatieve waarden, normen en opvattingen over homo-seksualiteit in de samenleving) en een slechtere mentale gezondheid dan bij niet-gelovigen. Deze negatieve gevolgen worden versterkt als christelijke LHBTI-jongeren weinig contact hebben met de LHBTI-gemeenschap. Op latere leeftijd kan er nog steeds schaamte heersen over de eigen LHBTI-identiteit (McCann, Donohue, & Timmins, 2020). Een accepterende christelijke kerk kan juist positief uitpakken voor het welzijn en de mentale gezondheid (Boppana, & Gross, 2019). Acceptatie door de christelijke gemeenschap en zelfacceptatie is dus belangrijk voor het welzijn en de gezondheid van christelijke LHBTI's.

Eenzaamheid

Als LHBTI-gevoelens taboe zijn in de christelijke gemeenschap kan dit leiden tot eenzaamheid. Dit is vóór de coming out aan de orde, maar ook daarna. De angst dat familieleden en/of de gemeenschap niet meer met de persoon om wil gaan kan hier een rol in spelen (De Wolf, Van Hoof & Van den Berg, 2009). Uit ervaringsverhalen blijkt dat christelijke LHBTI's zich eenzaam kunnen voelen binnen de christelijke gemeenschap, maar ook binnen de LHBTI-gemeenschap, omdat de LHBTI-gemeenschap andersom ook moeite kan hebben met religie (Felten, H. & Meijssen, E., 2015).

Suicide

Uit onderzoek van het SCP (2010) blijkt dat LHBTI-jongeren met een religieuze achtergrond vaker suïcidaliteit rapporteren dan LHBTI-jongeren zonder religieuze achtergrond. Suïcidepogingen bij Nederlandse LHB-jongeren zijn hoog; zij doen 4,3 keer vaker een poging tot suïcide dan heteroseksuele jongeren (Kuyper 2015). Bij transgender jongeren is dat zelfs tien keer vaker dan onder cisgender jongeren.

Conversie-therapie

Dit wordt ook wel 'homogenizingstherapie' genoemd. Deze therapie is erop gericht om de seksuele oriëntatie of genderidentiteit van LHBTI-personen te veranderen. Ongeveer drie tot vijf procent van de christelijke LHBTI's heeft te maken gehad met enige vorm van homogenizingtherapie of verwante activiteiten. Denk hierbij aan duiveluitdrijving, counselinggesprekken of andere onderdrukkende en ontmoedigende activiteiten. Concreet gaat het in Nederland naar schatting om vijftien organisaties en personen die actief conversie-therapie uitvoeren. Dit zijn voornamelijk Pinkster-, Baptisten- en Evangelische gemeenten en enkele vrijgevestigde therapeuten. Conversie-therapie verandert niets aan de seksuele oriëntatie of identiteit. Het leidt vaak wel tot seksuele-, psychische- en sociale problemen, zoals eenzaamheid, vriendschappen die wegvallen en sociale angst. (Wijk, Wolsink, Barneveld, Gruter, Kruize & Suchtelen, 2020).

Christelijke LHBTI's in een extra kwetsbare positie

De groep christelijke LHBTI's is divers. Er zijn groepen die in een extra kwetsbare positie terecht kunnen komen. Zoals:

Christelijke LHBTI-jongeren

Het gaat om jongeren die in hun tienerjaren erachter komen dat zij gevoelens

hebben voor het personen van hetzelfde geslacht, van wie de genderidentiteit niet overeenkomt met het geslacht dat ze toegewezen kregen bij geboorte of die zich niet thuis voelen in het 'hokje' man of vrouw. Wanneer de sociale omgeving niet veilig is of afwijzend is tegenover LHBTI's dan kan dit voor problemen zorgen voor mentale problemen, de gezondheid en het welzijn van jongeren. Dit is vaker het geval bij christelijke jongeren dan bij niet-religieuze jongeren die LHBTI zijn.

Christelijke LHBTI's die later uit de kast komen

Sommige christelijke LHBTI's komen op latere leeftijd uit de kast. Deze groep, over het algemeen tussen de 30-50 jaar oud, onderscheidt zich in:

1. **LHBTI's die zich thuis voelen in de geloofsgemeenschap.** Deze LHBTI's hebben hun positie binnen deze gemeenschappen ingenomen ondanks het onbegrip en sociale weerstand. Deze groep dient ondersteund te worden en kunnen op hun beurt een rolmodel zijn voor jongeren.
2. **LHBTI's die (eerst) een heteroseksuele relatie aangaan**
Deze personen gaan vaak eerst een heteroseksueel huwelijk aan en hebben soms kinderen. Deze mensen hebben ook hun plek ingenomen in de kerk en komen op latere leeftijd uit de kast.

3. **Single en (mogelijk) later uit de kast**
LHBTI's die hun leven lang single zijn en er pas later achter komen dat ze LHBTI zijn.

Christelijke transgender personen

Deze groep is vaak dubbel kwetsbaar. Zij worstelen met hun genderidentiteit en met morele geloofsvragen. Zoals: Wie ben ik en mag ik zijn voor God? Juist vanwege deze dubbele kwetsbaarheid is het noodzakelijk om aandacht te blijven vragen voor christelijke transgender personen.

Om rekening mee te houden binnen de christelijke context

In het gesprek over de acceptatie van LHBTI's binnen de christelijk context komen belemmeringen voor. Enkele bekende belemmeringen die gemeenten tegen kunnen komen in de dialoog met een christelijke gemeenschap:

"Ik ken er geen"

Een van de problemen is dat kerken ontkennen dat LHBTI's in de kerkelijke gemeenschap bestaan. Gelukkig neemt dit aantal af. Toch wordt er nog vaak gezegd: "Wij kennen geen homo's". Dit zorgt ervoor dat kerken minder snel verantwoordelijkheid nemen voor LHBTI-personen of willen werken aan een kerk waarin LHBTI-personen zich welkom en veilig voelen. Ook is het vaak onbekend naar welke organisatie of naar wie kan worden doorverwezen. Door deze professionele onwetendheid worden signalen vaak gemist.

"Wie zonder zonde is"

Ieder mens is zondig en moet daarmee leren leven, zo is de geloofsovertuiging. Binnen enkele geloofsgemeenschappen wordt homoseksualiteit veelal beschouwd als zonde. Een christen hoort zich te verzetten tegen zonde, en er niet aan toe te geven. Een christelijke LHBTI mag zijn/haar seksualiteit niet praktiseren.

Scheiding kerk en staat

We zien dat gemeenten aarzelen om op het thema christelijke LHBTI's activiteiten en beleid te ontwikkelen. Dit komt met name voort uit de scheiding van kerk en staat. Gemeenten zien het daardoor niet als hun taak om voor deze doelgroep beleid te ontwikkelen of zijn bang dat zij inbreken in de kerkelijke sfeer. Het is echter goed mogelijk dat de lokale overheid wel aandacht besteedt aan christelijke LHBTI's. Middels een objectieve en faciliterende rol kan een gemeente beleid ontwikkelen voor christelijke LHBTI's, en het bespreekbaar maken van dit thema, zonder inbreuk te doen op de geloofsinhoud of kerkelijke sfeer.

LHBTI of christen

Er is vaak sprake van een loyaliteitsconflict richting de eigen geloofsgemeenschap, zo blijkt uit onderzoek van Anne de Groot (De Groot, 2018). De religieuze omgeving geeft signalen af aan de jongere dat het onmogelijk is om zowel christen als LHBTI te zijn. Dit kan leiden tot een innerlijk conflict waarbij het gevoel kan ontstaan

dat de jongere moet kiezen tussen de (volledige) beleving van de seksuele of genderidentiteit óf voor het geloof.

“Help, mijn kind is homo”

Christelijke ouders, met name met een reformatorische of evangelische achtergrond, weten vaak niet hoe ze om moeten gaan met een kind dat uit de kast komt.

Het gesprek hierover met hun omgeving is vaak lastig. Het wordt voor de ouders nog moeilijker wanneer het kind de kerk verlaat. Een gevolg is dat het LHBTI-zijn niet bespreekbaar wordt gemaakt en jonge gelovige LHBTI's zich niet gehoord voelen.

Wat kan een (Regenboog)gemeente doen?

Sinds 2008 zijn er in Nederland ruim 54 gemeenten bezig met het in praktijk brengen van Regenboogbeleid. Regenboogbeleid is beleid gericht op het verbeteren van de leefbaarheid voor LHBTI's in de gemeente. Er zijn forse stappen gezet en de acceptatie en emancipatie van LHBTI's is in veel van deze gemeenten steeds zichtbaarder. Tegelijkertijd blijkt het voor een aantal LHBTI's in een kwetsbare positie nog niet vanzelfsprekend dat zij kunnen leven zoals zij graag willen. Christelijke LHBTI's behoeven daarom aandacht in het beleid. Een aantal gemeenten in Nederland heeft het voortouw genomen om specifiek beleid te ontwikkelen voor christelijke LHBTI's.

Wat kunnen gemeenten doen om de acceptatie van christelijke LHBTI's te vergroten en om het gesprek hierover te stimuleren?

1. Gemeentelijke activiteiten en beleid
2. Stimuleren en ondersteunen van de dialoog met en in kerkelijke gemeenten of onderwijs
3. Stimuleren en ondersteunen van informatievoorziening en hulp
4. Stimuleren en ondersteunen van (ontmoetings)activiteiten voor christelijke LHBTI's

Deze adviezen worden toegelicht met inspirerende voorbeelden uit de praktijk.

1. Gemeentelijke activiteiten en beleid

Wat kun je als gemeente doen als het gaat om (Regenboog)beleid of de organisatie van activiteiten om de zichtbaarheid en acceptatie van christelijke LHBTI's te vergroten?

- **Benoem christelijke LHBTI's specifiek in het (Regenboog)beleid**
Benoem christelijke LHBTI's en LHBTI's uit streng religieuze gemeenschappen

als een specifieke groep die extra aandacht nodig heeft. Faciliteer activiteiten die zich richten op het bespreekbaar maken van deze thematiek.

- **Neem een voorbeeldrol als gemeente en zorg voor zichtbare acceptatie van LHBTI's**

De regenboogvlag is een duidelijke uiting van acceptatie. Met het hijsen van deze vlag beïnvloed je als gemeente de sociale norm. Deze norm bepaalt, of heeft invloed op het gedrag van men-

Biblebelt

Aandacht vragen voor christelijke LHBTI's zal niet voor iedere gemeente even belangrijk zijn. Het hangt mede af van of de kerk een rol speelt in het dagelijks leven van de inwoners. In deze context wordt vaker gesproken over de Biblebelt. Dit is een aanduiding voor een vrij brede strook die van Zeeland naar Overijssel loopt. In deze strook wonen relatief veel orthodox-protestanten. Het bespreekbaar maken van het onderwerp LHBTI zal in gemeenten binnen deze strook moeilijker zijn dan in andere gemeenten in Nederland.

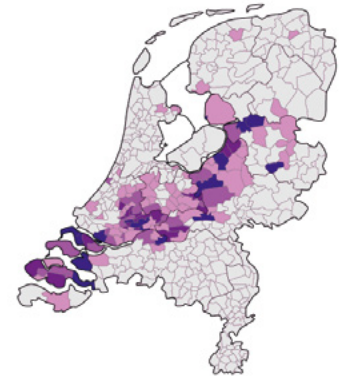
sen. Zichtbaarheid van LHBTI-acceptatie draagt bij aan het veranderen van de sociale norm. Door middel van een bericht op de gemeentelijke website of een persbericht kun je als gemeente uitleggen waarom je de vlag hijst. Let wel, voor sommige gemeenten, met name in de Biblebelt, is het een dilemma om LHBTI-acceptatie zichtbaar te maken. Ook voor christelijke gemeenschappen kan het moeilijk zijn om een regenboogvlag te hijsen.

- **Vraag kerken in de gemeente om transparant te zijn over hun standpunten over christelijke LHBTI's**
Je kunt als gemeente kerken vragen om transparant te zijn over hun standpunten richting LHBTI's. Zo weten christelijke LHBTI's bij welke kerken zij terecht kunnen. Dat kan bijvoorbeeld door een [vragenlijst](#) van de organisatie Wijdekerk in te vullen.

'Amersfoort is al jaren een regenbooggemeente en voert een actief beleid voor veiligheid en acceptatie van LHBTI's, voor haar inwoners en (regio)bezoekers. Vaak is het voor omliggende gemeenten door schaalgrootte, achtergronden van hun inwoners en (soms) weerstand een stuk lastiger om een expliciet LHBTI-beleid te voeren. Welke aanpak daar past verschilt per gemeente. Maatwerk is daarbij geboden. Maar de gemeenten staan daarin niet alleen. Zij hoeven niet afzonderlijk het wiel opnieuw uit te vinden. Ik roep gemeenten graag op om van elkaar te leren en samen te werken op dit onderwerp. En zo actief bij te dragen aan een inclusieve samenleving waar alle inwoners zich welkom voelen en meedoen.'

Wethouder van Eijk

Percentage van het aantal SGP-stemmers per gemeente bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2010

Waarom ervaringsverhalen?

Het delen van ervaringen over vervelende gebeurtenissen in het leven van christelijke LHBTI's, kan zorgen voor inleving en empathie. Door het horen van een ervaringsverhaal bekijkt de toehoorder het perspectief van de ander. Dit zorgt ervoor dat die persoon zich realiseert, "hoe zou dat voor mij zijn?" of "hoe zou het zijn als ik die ander was?".

Hierdoor ontstaat er empathie. Angst voor de ander neemt af. Het zelfbeeld en het beeld van de ander komen dichterbij elkaar. Waardoor er positiever wordt gedacht over de andere persoon en vooroordelen en stereotypen verminderen (Felten, Taouanza, Broekroelofs, 2018)

IN DE PRAKTIJK

Verschillende gemeenten in Nederland werken aan beleid en activiteiten om de acceptatie van christelijke LHBTI's te vergroten. Sinds 2018 ondersteunt het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) twee Regenbooggemeenten, Dordrecht en Zwolle, die in de Biblebelt liggen. Dit zijn pilots met het doel om sociaal isolement te voorkomen en acceptatie van mensen uit de LHBTI-gemeenschap in levensbeschouwelijke kringen te bevorderen. Dordrecht en Zwolle proberen op geheel eigen wijze gemeenten in de regio te betrekken om samen aan dit doel te werken. Het ministerie van OCW geeft via pilots ruimte aan een andere benadering dan voor de 54 andere Regenbooggemeenten. De steden hebben een verschillende aanpak, maar focussen allemaal op veranderingen vanuit de christelijke groepen en kerken zelf.

Amersfoort neemt actie om inclusie en diversiteit te bevorderen

Gemeente Amersfoort zet zich samen met regiogemeenten in om de thema's inclusie en diversiteit op de agenda te zetten. In 2019 stelde Amersfoort een Regenboogagenda vast. Dat is een plan met acties en activiteiten om de inclusie van LHBTI te vergroten. De gemeente onderzoekt ook of samenwerking met omliggende gemeenten mogelijk is. Binnen de bestaande aanpak kan een vertaalslag worden gemaakt naar de ondersteuning van christelijke LHBTI's. Betrokken gemeenten kunnen een aanvraag indienen bij de Provincie Utrecht, zodra de provinciale sociale agenda in 2021 is vastgesteld.

Regio pilot Dordrecht: Hoe kan de kerk een veilige plek zijn?

Gemeente Dordrecht heeft Elly van Wenum, lid van de werkgroep Regenboogprogramma van de gemeente Dordrecht, benaderd om aan de slag te gaan met de Drechtsteden en Hoekse Waard. Van Wenum was jarenlang kerkelijk betrokken en bezig met dit onderwerp. Ze heeft een goed netwerk binnen de kerken. Vanuit de vraag: 'Hoe kun je als kerk een veilige plek zijn?' organiseert van Wenum diverse activiteiten. Mét partners die haar helpen bij de vragen die er vanuit de kerkelijke gemeenten komen.

'Faciliteer en financier om het proces op gang te brengen.'

Tip van Elly van Wenum, gemeente Dordrecht: "Beperk de rol van de gemeente, maar faciliteer en financier om het proces op gang te brengen en te houden. Zo onderhoud je je netwerk, en zorg je dat er mensen bij zitten die betrokken zijn bij de kerk. Soms zitten die al in je netwerk. Denk aan raadsleden of beleidsmedewerkers. De taal van de kerk(en) spreken is noodzakelijk. Je hebt mensen nodig die van binnenuit het gesprek aangaan. Dat maakt het in Dordrecht tot een succes."

Themadag gemeente Barneveld

Gemeente Barneveld heeft 34 kerkelijke gemeenten, van 'links' (evangelisch, 'doorbrekers'), tot 'midden' (vrijgemaakt), en 'rechts' (gereformeerden). Vertegenwoordigers en geestelijk verzorgers van deze kerkelijke gemeenten zijn vertegenwoordigd in een stuurgroep die nauw contact onderhoudt met de gemeente Barneveld. Elk jaar organiseren de gemeente Barneveld en de stuurgroep een themadag over een specifiek onderwerp. Eind 2018 was er een bijeenkomst over LHBTI-zijn en geloof met zestig deelnemers.

Tip van Inge Jongeneel, gemeente Barneveld: "Zorg voor korte lijntjes en informele contacten, en beperk de rol van de gemeente tot het faciliteren en stimuleren van gesprek. Probeer een Bijbelse discussie zoveel mogelijk te vermijden en richt je op vragen als: Wat heb je als kerk nodig om er voor je leden, inclusief LHBTI's, te zijn? Hoe zorg je voor een veilige omgeving voor mensen binnen de kerk? Wat heb je daarvoor nodig aan kennis en handvatten?" En het belangrijkste: Zorg ervoor dat de vertegenwoordigers van kerkelijke gemeenten voldoende eigenaarschap van een dergelijke bijeenkomst ervaren."

2. Stimuleren en ondersteunen van een dialoog met en in kerkelijke gemeenten en scholen

Hoe kun je als gemeente de dialoog met kerken en scholen stimuleren? In verschillende gemeenten zijn ervaringen opgedaan met het organiseren van bijeenkomsten om met kerken in gesprek te gaan over de positie van LHBTI's. Gespreksavonden kunnen sensitiviteit vergroten bij kerkelijk werkers. Organisaties als 'Wij de Kerk' en Verscheurd kunnen hierbij helpen.

Tips om de dialoog aan te gaan:

- Betrek een neutrale partij voor de organisatie van het gesprek (met subsidie van de gemeente).
- Start de uitwisseling vanuit een gezamenlijk belang en verwoord dit samen. (Bijvoorbeeld: hoe zorgen we voor een veilige kerk?)
- Zorg dat de kerkenraad en bestuurders van de christelijke gemeente betrokken zijn.
- Vermijd discussies over de Bijbel.
- Zorg voor voldoende netwerkmomenten.

- Ga niet te snel, dergelijke veranderingen vragen tijd, benader het stap voor stap.
- Zet in op ervaringsverhalen van christelijke LHBTI's en het vergroten van empathie.

In gesprek blijven met christelijk onderwijs over voorlichtingstaak met lesmateriaal.

Sinds eind 2012 zijn scholen verplicht aandacht te besteden aan seksualiteit, diversiteit en met name seksuele diversiteit. Scholen hebben daarnaast de taak om te zorgen voor een sociaal veilig klimaat in en om de school en aandacht te besteden aan burgerschap. Scholen zijn echter vrij om hier zelf invulling aan te geven. Veel Regenbooggemeenten stimuleren aandacht bij scholen in hun gemeenten. Het wordt vaak als uitdaging gezien om strenggelovige onderwijsinstellingen hierin te betrekken. Dit ligt onder andere aan het regulier voorlichtingsaanbod, dat niet aansluit bij de visie van deze scholen. Er zijn diverse lesmaterialen ontwikkeld – die beter aansluiten bij de christelijke visie. Voorbeeld hiervan is "Homo in de Klas".

Overige materialen vind je op lccprojecten.nl/gemeenten

Sleutelfiguren inzetten om verandering van binnenuit te stimuleren

Om binnen de kerk het gesprek over de positie van LHBTI's te stimuleren, blijkt het effectief om de juiste sleutelfiguren te zoeken. Deze mensen kunnen van binnenuit de gemeenschap het gesprek starten. Verandering van normen rond LHBTI vraagt om een meerderheid van gelovigen die de norm veranderen en het standpunt innemen dat LHBTI's zichzelf mogen zijn in de kerk. Deze verandering kan niet zomaar van buitenaf opgelegd worden. Er zijn goede ervaringen met vergelijkbare processen in migrantengemeenschappen. Het helpt om met sleutelfiguren te werken die een verbinding kunnen maken tussen het belang van de kerk en het geloof en de ervaringen van LHBTI-gelovigen. Online zijn er levensverhalen van christelijke LHBTI's te vinden, bijvoorbeeld op de site van Verscheurd, verscheurd.nl/category/verhalen/

Film en theater met ervaringsverhalen

Het blijkt dat je inleven in iemand die LHBTI is vooroordelen kan verminderen, zo laat onder meer een studie van Tompkins en anderen (2015) zien, over het inleven in het perspectief van transgenders. Ook kan het zijn dat er empathie ontstaat, dat kan vervolgens vooroordelen verminderen. Zo blijkt uit onder meer een review van Batson en Ahmed (2009). Dat houdt in dat als heteroseksuele cispersonen een film, tv-serie of theaterstuk bekijken of een boek lezen waarin zij zich kunnen inleven in een persoon die LHBTI is of meelevens met deze persoon, zij positievere gevoelens kunnen krijgen ten opzichte van LHBTI's.

IN DE PRAKTIJK

Stichting Verscheurd

Stichting Verscheurd is een initiatief van een groep christelijke LHBTI's. Zij kwamen bijeen naar aanleiding van het boek 'Verscheurd' (Torn) van Justin Lee. In dit boek beschrijft Justin Lee, een toegewijd christen die worstelt met zijn homoseksualiteit, zijn proces van ontkenning, coming-out, Bijbelstudie en zelfacceptatie. In dit proces ontzenuwt Lee een aantal vooroordelen die mensen en kerken kunnen hebben als het gaat om homoseksualiteit en roept hij op tot verbinding door open en liefdevol met elkaar in gesprek te gaan.

Bob Kagenaar, bestuursvoorzitter van Verscheurd zegt daarover: "Dat is precies waar stichting Verscheurd aan wil bijdragen. Via onze seminars en andere activiteiten willen we (onder andere met kerken en onderwijsinstellingen) het gesprek over homoseksualiteit tussen christenen met verschillende standpunten vormgeven en hen laten nadenken over hoe zij een veilige omgeving kunnen vormen. Samen willen we op zoek naar manieren om met liefde en respect en vooral open dat gesprek te voeren. Dit doen we onder andere met persoonlijke verhalen die ons inziens de kracht hebben om door te dringen tot harten en vaste denkpatronen kunnen veranderen. We kunnen daarin niet neutraal zijn natuurlijk, maar het is niet de bedoeling om mensen te overtuigen van een bepaald standpunt. De vier speerpunten van Verscheurd zijn dan ook: openheid, informatie, verbinding en ondersteuning."

"Omdat je alleen van binnen iets kunt veranderen"

Het digitale platform 'Nieuw Wij' laat in een videoreeks Stories of Belonging zien hoe vijf jongeren op eigen en vaak verrassende wijze hun identiteit vormgeven. Noud Fortuin uit Houten vertelt: "Het allerliefste zou ik willen dat LHBT's zich geen zorgen meer hoeven te maken over welk kerkgebouw ze wel of niet binnen kunnen stappen. Misschien is dat niet realistisch. [...]. Ik hoop dat LHBT's over een aantal jaar die worsteling niet meer hebben, maar een arm om hun schouders voelen en weten dat het goed is. Dat is ruimte die ik graag wil helpen creëren."

"Ik ben theologie gaan studeren omdat ik daar graag handvatten voor wilde. Ik verschil theologisch gezien wel van sommige mensen. Ik geloof in een God die gender te boven

gaat. Als ik niet mag zijn wie ik ben; dat kan niet Gods bedoeling zijn. Zo komt een mens niet tot zijn recht. [...] Ik zou ook gender- of transgender-activist kunnen worden en van buitenuit schreeuwen dat het moet veranderen. Maar ik was niet klaar om de kerk en mijn geloof gedag te zeggen. Ik denk dat de meeste verandering langzaam gaat en van binnenuit. Als je in het midden van de kerk staat, kan je deze beter veranderen. Misschien zelfs op sleeptouw nemen. Daarvoor moet ik theologisch onderlegd zijn."

Lees het hele interview op de website van Nieuw Wij: www.nieuwwij.nl/interview/lhbt-ers-hebben-recht-op-transparantie-ook-in-kerken

NGK Breukelen aan de slag

De Nederlands Gereformeerde Kerk in Breukelen ging begin 2020 aan de slag met het bespreken van het onderwerp, onder het thema 'Een Veilige Kerk'. De kerk is de plek waar iedereen zich veilig zou moeten voelen. Waarom zou dat minder gelden voor de LHBTI-community? Er werden themapreken gehouden en bijeenkomsten georganiseerd, met onder andere een voormalig gemeentelid dat door het onbegrip over haar oriëntatie de kerk verlaten heeft.

Ook drs. Fred Blokhuis, de vader van Frans Blokhuis van het NPO-programma 'Ik ben er geen, ik ken er geen' was aanwezig. Helaas gooide de coronacrisis roet in het eten, de bijeenkomsten konden niet doorgaan. De NGK Breukelen is vastberaden dit onderwerp weer op te pakken, desnoods met meerdere bijeenkomsten in de week voor kleinere groepen.

Rolf Wakker, bestuurlijk ouderling van de NGK Breukelen zegt erover: "Het gesprek op gang brengen is al een uitdaging op zich. Eigenlijk wordt dan pas duidelijk hoe verschillend er gedacht wordt over het onderwerp. Over iets wat eigenlijk heel normaal zou moeten zijn, leven toch ook andere ideeën. Mijn tip is: Heb het er gewoon over, het kan opvallend mooi zijn om te merken dat de gemeente voelt 'hier moeten we inderdaad iets mee'."

Noud Fortuin

Homo in de klas

Homo in de Klas is een lesmodule over seksuele diversiteit voor christelijke middelbare scholen. Er worden zowel vrijzinnige als meer orthodoxe scholen bereikt. Uit onderzoek blijkt dat de methode effectief is, ook op de lange termijn. De lesmodule voldoet ook aan de eisen die de overheid stelt aan lessen over seksuele diversiteit. Er zijn twee lessen, een voorbereidingsles en een gastles. In deze gastles komen christelijke LHBTI's langs en delen ervaringen rondom coming out en/of homo zijn in een christelijke context. De voorlichting richt zich op kennismaking met het thema seksuele diversiteit en hierover nadenken, het verminderen van vooroordelen over LHBTI's en het verbeteren van de omgang met LHBTI's.

Stil Verdriet

Het project Stil Verdriet is een samenwerking tussen Theater AanZ, Stichting School & Veiligheid, en Homo in de Klas. Stil Verdriet wil op passende wijze seksuele diversiteit bespreekbaar maken binnen het christelijk voortgezet onderwijs. Het project geeft handvatten om met elkaar in gesprek te gaan over seksuele diversiteit en geloof, en wil bijdragen aan een sociaal en veilig leefklimaat voor leerlingen en hun ouders,

docenten, management en ondersteunend personeel. Het project wordt ondersteund door het ministerie van OCW en Verus en bestaat uit drie onderdelen: een theatervoorstelling over David die worstelt met zijn seksuele identiteit en geloof, de docententraining van Stichting School & Veiligheid en de lesbrieven en voorlichtingslessen van Homo in de Klas.

De Alliantie Verandering van Binnenuit

Deze alliantie wil de veiligheid, gelijkheid en acceptatie van vrouwen en LHBT's bevorderen, specifiek in de diverse migranten- en vluchtelingengemeenschappen in Nederland. De alliantie werkt nadrukkelijk 'van binnenuit', op basis van wensen, ideeën en ervaringen met methoden en strategieën van de gemeenschappen en hun organisaties. Deze insteek blijkt ook wetenschappelijk gefundeerd: of mensen hun best doen om mannen en vrouwen gelijk te behandelen en LHBT's niet te discrimineren, hangt sterk af van hoe hun omgeving denkt dat 'het hoort'. Dit soort sociale normen hebben vaak veel invloed op gedrag; soms zelfs meer dan individuele opvattingen (Felten, Taouanza, Broekroelofs, Vijlbrief & Cankor, 2018).

3. Stimuleren en ondersteunen van informatie en hulpvoorzieningen voor de doelgroep

Het is belangrijk om als gemeente de juiste informatie en wegen naar hulp te bieden voor christelijke LHBTI's. Dat verschilt van laagdrempelige informatievoorziening, tot hulp bij praktische problemen, opvang, psycho-educatie en psychosociale zorg specifiek voor deze groep. Er zijn verschillende manieren om daar als gemeente aan bij te dragen.

1. Zorg dat de gemeentelijke websites of de gemeentegids voor jongeren en hulp(verlening) naast reguliere info over LHBTI, ook deze specifieke informatie en verwijzingen bevat. Bekijk ook amersfoort.nl/project/regenboogstad-amersfoort.htm

2. Check bij LHBTI-organisaties of zij op de hoogte zijn van de organisaties en producten voor deze groep.
3. Draag bij aan expertise, zoek samenwerking op met organisaties die bij kunnen dragen aan het vergroten van expertise. Denk aan jongerenwerkers, scholen en kerkmedewerkers.

Bestaande online informatievoorzieningen

Er bestaan verschillende websites met informatie voor christelijke LHBTI's, waar je naar kun verwijzen.

- **Stichting LKP:** Landelijke Koepel-organisatie Platform van ongeveer twintig christelijke LHBT-organisaties. Zij bieden ondersteuning en faciliteren de christelijke LHBT-beweging om christelijke LHBT'ers een stem en een gezicht te geven in kerk en samenleving.

- **Verscheurd:** Stichting Verscheurd wil christenen aanmoedigen en helpen het gesprek over homoseksualiteit en geloven aan te gaan
- **ChristenQueer:** Is een brede christelijke LHBTI-beweging die gelooft dat God elk mens gemaakt heeft naar zijn beeld en gelijkenis. Hun overtuiging is dat Gods grootheid veelkleurig en verbindend is.
- **Transvisie:** Biedt informatie en [lotgenotencontact](#) over gender en geloof.

Kijk verder op www.lccprojecten.nl/gemeenten of bekijk de praktijkvoorbeelden in deze publicatie.

IN DE PRAKTIJK

Gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem heeft in samenwerking met de provincie Gelderland een netwerkdag aangeboden aan beleidsmedewerkers van omliggende gemeenten, welzijnswerk en onderwijs. De gemeente vroeg LCC Plus een workshop te geven over LHBTI en religie.

Wijdekerk

Stichting Wijdekerk is een initiatief van een groep christenen, die zelf LHBTI zijn of nauw betrokken zijn bij LHBTI's. Wijdekerk vindt dat iedereen zichzelf moet kunnen zijn in de kerk. Om daaraan bij te dragen heeft de stichting instrumenten en activiteiten ontwikkeld. Zo zijn er tips voor christelijke LHBTI's en voor ouders van LHBTI's. Ook kan Wijdekerk gemeenten ondersteunen bij onder andere het organiseren van gespreksavonden met en binnen de plaatselijke kerken.

Bekijk de website wijdekerk.nl/ondersteuning-regenboog-gemeenten voor meer informatie.

Holybe: Online Community voor christelijke jongeren

Sinds 2020 is dit informatie- en multimedialplatform online. Holybe is een community voor christelijke LHBTI-jongeren tot en met 18 jaar. Op het platform zijn levensverhalen van gelijkstemden en informatie te vinden. Er is een mogelijkheid om met anderen in contact te komen of een doorverwijzing naar hulpverlening te krijgen. [Bekijk ook holybe.nl](http://holybe.nl)

Hulptelefoonlijn Transgender en Geloof

De begeleiders van deze groep beheren een contacttelefoon (06-82891822) voor mensen met vragen. Bekijk ook transvisie.nl/lotgenotencontact/geloof

4. Stimuleren en ondersteunen van (ontmoetings) activiteiten voor christelijke LHBTI's

Informele bijeenkomsten en activiteiten zijn een laagdrempelige manier om elkaar te leren kennen. De informele sfeer en onderlinge ontmoeting staan voorop. Tegelijkertijd is het van belang dat er mensen aanwezig zijn die eventueel kunnen wijzen op andere activiteiten, informatie en mogelijkheden voor hulp. Deze activiteiten zijn gericht op empowerment, ontmoeting en onderlinge- of zelfacceptatie. Het initiatief ligt bij de doelgroep zelf. Het stimuleren van informele bijeenkomsten en netwerken verkleint de kans op vereenzaming. Bovendien dragen de netwerken indirect bij aan empowerment omdat er contacten ontstaan met gelijkgestemden waarin zij zich herkennen.

Gemeenten (met name rond de Biblebelt) kunnen ervoor zorgen dat kwetsbare

Ontmoetings mogelijkheden

Er zijn verschillende mogelijkheden voor christelijke LHBTI's om elkaar te ontmoeten en samen na te denken over geloven en LHBTI-zijn. Dit gebeurt zowel landelijk als regionaal. ChristenQueer, een christelijke LHBTI-vereniging, heeft verschillende ontmoetings- en activiteitengroepen. Deze groepen opereren vaak regionaal. Ook is er een speciale groep voor jongeren en vrouwen. Wijdekerk en Verscheurd faciliteren ook dialogen in kerken. Er zijn ook regionale groepen voor ontmoeting zoals de Jonge Vlinders in Groningen.

LHBTI-jongeren een plek hebben waar ze hun vragen en twijfels kunnen bespreken. Er zijn specifieke ontmoetingsgroepen voor christelijke groepen, waar jongeren zowel hun geloofsbeleving als hun LHBTI-identiteit kunnen verkennen. Dit kunnen informele bijeenkomsten zijn of gespreksgroepen. Het ervaren van steun van andere jongeren en gelijkgestemden kan een belangrijke preventieve functie hebben in het voorkomen van eenzaam-

heid, depressie en suïcidale gedachten bij jongeren.

Gemeenten kunnen een bijdrage leveren in het faciliteren van specifiek aanbod voor christelijke LHBTI's. Deze plekken blijken zeer belangrijk voor jongeren. Het is goed om aan te sluiten bij al bestaande organisaties die inzetten op ontmoeting. De gemeente kan deze initiatieven ondersteunen.

IN DE PRAKTIJK

Geloof & Transgender Zuid-Holland

Geloof & Transgender Zuid-Holland is een initiatief, voor en door christenen, die te maken hebben met transgender en geloof. Vijf mensen, met diverse kerkelijke achtergronden, leerden elkaar kennen in hun eigen kerkelijke netwerk. Samen hebben zij het initiatief genomen om ontmoetingen te organiseren voor christelijke transgenders en hun partners en familie.

Jonathan Top, één van de initiatiefnemers, transman en lid van de Nederlands Gereformeerde kerk in Rotterdam-Over-schie zegt hierover: "We hebben ontdekt dat daar in onze regio nog geen mogelijkheden voor zijn en dat er wel een behoefte aan is. Daarnaast willen we de kerken in onze regio informeren over wat het betekent om transgender te zijn. Er is nog veel onbekendheid bij kerkleden en we hopen dat informatie en gesprek de kerken helpt om ook voor transgenders een geestelijke thuisbasis te zijn."

'Roze' en LHBTI-vriendelijke diensten

Het is belangrijk voor LHBTI-christenen dat zij veilig en open naar de kerk kunnen. Op de website wijdekerk.nl staat een overzicht van kerken die op een aantal punten aangeven wat hun beleid rond LHBTI-mensen is ten aanzien van bijvoorbeeld: welkom zijn, lid mogen zijn, vrijwilligersfuncties bekleden en zegen over relaties.

Ook worden er door het land speciale "Roze diensten" georganiseerd. Dit zijn vieringen voor de LHBTI-gemeenschap. Een overzicht is te vinden op de website van LKP. Inhoudelijke en praktische informatie is te vinden in het boek 'Zie de Regenboog, en prijs Zijn maker: een handreiking voor roze vieringen' (2019).

Evangelische Roze Vieringen Amsterdam

De Evangelische Roze Vieringen (ERV) in Amsterdam is een initiatief van christelijke LHBTI's. ERV organiseert elke maand roze vieringen voor LHBTI's en iedereen die zich daarmee verbonden voelt. Het initiatief is 30 jaar geleden begonnen toen LHBTI's met een Evangelische achtergrond elkaar vonden en samen vieringen organiseerden, omdat zij niet welkom waren in hun eigen geloofsgemeenschap.

De ERV is uitgegroeid tot een brede diverse gemeenschap en komt elke laatste zondag van de maand samen in de Oranjekerk in Amsterdam met ongeveer 120 kerkgangers. Tijdens deze bijeenkomsten wordt er gezongen en gebeden met elkaar en is er een overdenking.

Erik van der Waal, bestuursvoorzitter van de ERV: "Wij in de ERV geloven dat God mensen samenbrengt, voor Hem ieder mens gelijk is en dat God een onvoorwaardelijke liefde heeft voor een ieder die in Hem gelooft, LHBTI of hetero! Wij organiseren vieringen waar je je veilig kunt voelen en die een rustpunt zijn. Een rustpunt waar je niet wordt beoordeeld op hoe je bent."

Hojo's (ChristenQueer)

Is een landelijke groep van jonge christelijke LHBTI's tussen de 18 en 30 jaar en onderdeel van de christelijke LHBTI-vereniging ChristenQueer. Het is een groep van LHBTI's die iets hebben met het christelijk geloof. Er wordt tenminste één keer in de maand een activiteit georganiseerd. Actieve, serieuze en relaxte activiteiten, ze komen allemaal voorbij. Er is een zeer actieve Facebookgroep waarin veel wordt gedeeld en gediscussieerd over geloven en behoren tot de LHBTI-gemeenschap. ChristenQueer biedt mensen die tot de LHBTI-community behoren en die zich aangesproken voelen door de Bijbel, een veilige plek waar ontmoeting centraal staat.

Jonge Vlinders

Jonge Vlinders is een initiatief gericht op christelijke LHBTI-jongeren tot 30 jaar in Noord-Nederland. De organisatie werkt samen met de werkgroep geloof van COC Groningen en Drenthe. Elke tweede zaterdag van de maand wordt er een ontmoetingsgroep georganiseerd waarin een thema wordt besproken. Ook worden er andere activiteiten georganiseerd. Doel van deze ontmoetingen is het ondersteunen van christelijke LHBTI-jongeren, en om deze jongeren een veilige omgeving te bieden waarin ze andere christelijke LHBTI's kunnen ontmoeten.

Verder kijken

- **'De kast, de kerk, en het koninkrijk'**
EO documentaire waarin drie generaties gelovige LHBTI's vertellen over hun leven en geloof.
- **'Ik ben er geen, ik ken er geen'**
EO documentaire waarin gelovige LHBTI's vertellen hoe het is om op te groeien in een kerk waar men denkt dat niemand 'er een is' en waar homo niet meer is dan een grap of scheldwoord.
- **Podcastserie 'Aan het eind van de Regenboog'**
Podcastserie waarin elke twee weken diverse thema's omtrent LHBTI-zijn en geloof worden besproken (www.lccprojecten.nl/podcast)
- **'Geheim Begin'**
Website waar persoonlijke verhalen te vinden zijn van gelovige LHBTI's en hun directe omgeving, met elke twee weken nieuwe content (www.geheimbegin.nl).

Verder lezen

- **'Adam en Evert: de spanning tussen kerk en homoseksualiteit' door Ruard Ganzevoort et al. (2010)**
Dit boek bespreekt twee zaken. Allereerst geeft het verhalen weer van de verschillende keuzes die christelijke LHBTI's maken over hun seksualiteit. Daarnaast biedt het verschillende narratieven waarmee naar homoseksualiteit wordt verwezen en gekeken: zonde, strijd, en vreemdelingschap. Bij al deze narratieven worden kanttekeningen geplaatst en vragen gesteld die de dialoog bevorderen om tot een nieuwe visie op christelijke LHBTI-zijn te komen.
- **'Verscheurd' (Torn) door Justin Lee (2014)**
Het verhaal van Justin Lee, een toegewijd christen die worstelt met zijn homoseksualiteit. In zijn proces van ontkenning, coming-out, Bijbelstudie, en zelfacceptatie ontzenuwt Lee een aantal vooroordelen die mensen en kerken kunnen hebben aangaande homoseksualiteit. De auteur hoopt met dit boek een bijdrage te kunnen leveren om het moeizame gesprek over kerk en homoseksualiteit open te breken en verschillende visies en standpunten samen te brengen.
- **'De Veilige Kerk' door John Lapré (2017)**
Persoonlijk verhaal van John Lapré waarin hij zijn proces beschrijft in het accepteren van zijn homoseksualiteit. In dit boek worden kerken opgeroepen om een veilige omgeving te bieden waar liefde heerst en waarin er ruimte is voor verschillen in beleving.

Tools ontwikkeld door de LCC Plus alliantie en meer informatie

Ervaringsverhalen

- **'Hoor onze Stem! Christelijke lesbische vrouwen uit Europa vertellen hun verhaal' door Randi Solberg (red.) (2010)**
Bundeling van diverse verhalen van 26 christelijke vrouwen uit heel Europa en van verschillende denominaties.
- **Inventarisatie psychosociale positie van lesbische en biseksuele vrouwen in christelijke gemeenschappen (2012)**
Onderzoek verricht tijdens de tweede projectperiode van de LCC+ Projecten. Belangrijkste thema's uit het rapport zijn: onveiligheid in de kerk en gezin rond coming-out, zichtbaarheid en inspraak van lesbische en biseksuele vrouwen in orthodoxe kerken en geloofsgemeenschappen, theologie en geloofsbeleving. Met een specifieke focus op de relatie tussen orthodox-protestantse theologie en feministische en queer-theologie.
- **Onderzoek LCC Plus Projecten (2018)**
Kwalitatieve interviews met vijf christelijke LHBTI's over hun ervaringen m.b.t. de sociale acceptatie in kerken en onderwijs.
- **Geloven onder Regenboog (2013)**
Handreiking voor hulpverleners, professionals en kerkelijk werkers waarin diverse christelijke LHBTI's hun verhaal en zoektocht delen.

Voor kerken

- **Eva (2014-2015)**
Gespreksmateriaal uit de tweede projectperiode van de LCC Plus Projecten. Gespreksmateriaal voor kerken en geloofsgemeenschappen ter ondersteuning van de sociale positie van lesbische vrouwen. De gespreksmodule bestaat uit de volgende drie onderdelen: usb-stick met diverse interviews over de ervaringen van lesbische vrouwen en specifieke thema's, een set vragenkaartjes rondom deze thema's, een handreiking voor de gespreksleiding.
- **Samen in de naam van Jezus (2018)**
Bundel van diverse bijdragen op een themadag in samenwerking met Missie Nederland en Verscheurd. Kan dienen als materiaal voor gespreksgroepen e.d.
- **Wondermooi, zoals U mij gemaakt hebt (2019)**
Handreiking voor gelovige transgender personen en werkers in de kerk.

Voor scholen

- **Lesbrief voor christelijke middelbare scholen (2017)**
Christelijke LHBTI-organisaties hebben samen met GRIP een lesbrief ontwikkeld om seksuele diversiteit bespreekbaar te maken op protestants-christelijk scholen. Er is een versie voor havo en vwo en een versie voor vmbo-leerlingen. Beide versies zijn voorzien van een docentenhandleiding. De lesbrief wordt altijd aangeboden in combinatie met gastlessen van vrijwilligers van Homo in de Klas.

Voor meer informatie: www.lccprojecten.nl/gemeenten

Geraadpleegde literatuur

- Batson, C. D., & Ahmad, N. Y. (2009). Using empathy to improve intergroup attitudes and relations. *Social Issues and Policy Review*, 3(1), 141-177.
- Boppana, S., & Gross, A. M. (2019). The impact of religiosity on the psychological well-being of LGBT Christians. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 23(4), 412-426.
- de Graaf, H., Van den Borne, M., Nikkelen, S., Twisk, D. and Meijer, S., 2017. *Seks Onder Je 25E*. [pdf] Eburon. Bereikt via: https://seksonderje25e.nl/files/uploads/Onderzoeksboek_Seks_onder_je_25e_2017.pdf [Accessed 5 October 2020].
- Felten, H., Taouanza, I., & Broekroelofs, R. (2018). *Meerdere vliegen in een klap*. KIS: Utrecht.
- Felten, H., Taouanza, I., Broekroelofs, R., Vijlbrief, A., & Cankor, E. (2020). *Wat werkt bij het verminderen van discriminatie*. KIS: Utrecht
- Felten, H. & Meijssen, E. (2015). *Eenzaamheid onder LHBT's, Feiten, cijfers en aanpak*. Movisie: Utrecht
- Graaf, de, H., Borne, Van den, M., Nikkelen, S., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25e*. Utrecht: Eburon.
- Groot, de, .A (2018). *Uit de kast. Uit de kerk? Seksuele diversiteit in evangelische gemeenschappen*. Tumba & COC Friesland: Leeuwarden.
- Kuyper, L. (2015) *Jongeren en seksuele oriëntatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kuyper, L. (2018) *Opvattingen over seksuele en genderdiversiteit in Nederland en Europa*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- McCann, E., Donohue, G., & Timmins, F. (2020). An Exploration of the Relationship Between Spirituality, Religion and Mental Health Among Youth Who Identify as LGBT+: A Systematic Literature Review. *Journal of religion and health*, 1-17.
- SCP (2010) *Steeds Gewoner, Nooit Gewoon*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tompkins, T. L., Shields, C. N., Hillman, K. M., & White, K. (2015). Reducing stigma toward the transgender community: An evaluation of a humanizing and perspective-taking intervention. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 2(1), 34
- Wijk, van, .A., Wolsink, J., Barneveld, van, G., Gruter, P., Kruize, P., & Suchtelen, van, T. (2020). *Voor de verandering. Geraadpleegd van www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/06/10/een-exploratief-onderzoek-naar-pogingen-tot-het-veranderen-van-de-seksuele-gerichtheid-en-genderidentiteit-in-nederland*
- Wolf, J., de, Hoof, J. Van, Berg, M. van den (2013). *Geloven onder de regenboog*. Handreiking voor hulpverlening aan christelijke lesbiennes, homo

Colofon

Auteurs: Charlot Pierik, René Broekroelofs en Hans-Dieter de Smit

Eindredactie: Communicatie Movisie

Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & illusie

Beeld: 123RF, Thom Hiemstra (p. 12)

Deze handreiking is tot stand gekomen door een samenwerking van Movisie samen met LCC Plus projecten. LCC plus projecten is een samenwerkingsverband tussen verschillende organisaties. Al bijna 15 jaar zetten zij zich in voor sociale acceptatie van homoseksualiteit in christelijke kringen. Door middel van projecten en initiatieven probeert LCC Plus projecten een stem te geven aan christelijke LHBTI's, hen te bemoedigen en te inspireren in hun zoektocht. LCC Plus projecten levert een bijdrage aan de maatschappij en aan het kerkelijke landschap. Voor meer informatie zie: www.lccprojecten.nl

kennis en aanpak van sociale vraagstukken

© Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Postbus 19129 * 3501 DC Utrecht

T 030 789 20 00 * info@movisie.nl

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door financiering van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Verdiepende informatie, voorbeelden en verwijzingen over dit onderwerp zijn te vinden op de themapagina www.lccprojecten.nl/gemeenten